

PREPRINT

Manus till Medie og kommunikationsteoretiskt leksikon Version 26 mars 2008 kl 10.00

Från
Donald Broady, professor, Institutionen för utbildning, kultur och medier, Uppsala universitet.
E-post donald.broady@edu.uu.se
Tel. arbete +46-18-4712444, tel hem +46-8-7677127
Web www.skeptron.uu.se/broady/

Jag föredrar e-post men eventuell papperspost vill jag helst ha till hemadressen:
Donald Broady, Sturev. 1, SE-181 33 Lidingö

Bourdieu, Pierre

Pierre Bourdieu (1930-2002), fransk sociolog, från 1964 forskningsledare vid *École des hautes études en sciences sociales* i Paris och från 1982 även professor vid *Collège de France*. Med bas i *Centre de sociologie européenne* och den 1975 grundade tidskriften *Actes de la recherche en sciences sociales* har Bourdieu tillsammans med en talrik medarbetarstab vunnit stort inflytande inom snart sagt alla samhälls- och humanvetenskapliga områden, däribland medie- och kommunikationsforskningen. Han har format begrepp som kapital, habitus, strategier, socialt rum, fält.

Kapital är enkelt sagt symboliska och materiella tillgångar. Bourdieu skiljde mellan olika arter av kapital: kulturellt kapital (kultiverat språkbruk och förtrogenhet med den s.k. finkulturen, förmågor som i Frankrike framför allt förvärfvas i elitskolor), socialt kapital (släktband, vänskapsförbindelser, kontakter med gamla skolkamrater, kåranda) och ekonomiskt kapital (materiella tillgångar samt kännedom om ekonomins spelregler), jämte många specifika kapitalarter såsom "utbildningskapital" (examina) eller "vetenskapligt kapital" (anseende i den lärda världen). En tillgång vilken som helst fungerar som symboliskt kapital i de sammanhang där den tillerkänns värde. Låt säga en doktorsexamen är ett verksamt symboliskt kapital i universitetsvärlden men inte nödvändigtvis bland journalister.

Med habitus avses system av dispositioner som tillåter människor att handla, tänka och orientera sig i den sociala världen. En människas habitus grundläggs genom de vanor hon införlivar i familjen och skolan och fungerar sedan som en trögföränderlig och till största delen omedveten matris. Habitus kan betraktas som förkroppsligat kapital.

Strategier är individers, grupper eller institutioners sätt att värna värdet på sina kapitalinnehav och att försvara eller förbättra sina positioner. Strategierna är ofta tämligen omedvetna. Bourdieu använde följaktligen denna term -- liksom "intresse", "investering", "vinst" -- annorlunda än i vardagsspråket eller i ekonomins vokabulär där man brukar avse medvetna föreställningar och överlagd kalkyl.

Det sociala rummet är systemet av relationer mellan de positioner som olika sociala grupper (klasser, klassfraktioner, yrkesgrupper) besätter. Bourdieus undersökningar av det sociala rummet motsvarar således det som inom andra forskningstraditioner kallas klassanalys eller studier av social stratifiering.

Den mest generella definitionen av fält är system av relationer mellan positioner. Med socialt fält, även benämnt "kampfält" eller "konkurrensfält", avsåg Bourdieu ett föränderligt område i samhället där människor och institutioner strider om något för dem gemensamt, t.ex. inom journalistikens fält om renommé som journalist eller om monopolet på att bedöma publicistiska kvaliteter. Varje autonomt fält karakteriseras av sin egen specifika art av kapital, och fältbegreppet är bl.a. ett verktyg för studiet av fördelningen av kapital. En klassisk uppläggning à la Bourdieu av en studie av journalistikens fält skulle bygga på information om journalisternas, redaktörernas, tidningsägarnas och andra inblandades innehav av både specifikt journalistiskt kapital (som skänker anseende inom fältet, bland kolleger och konkurrenter) och andra arter av kapital såsom kulturellt, socialt, ekonomiskt eller politiskt. Men ett fält kan även konstrueras på grundval av information om låt säga tidningarnas eller teveproduktionsbolagens egenskaper. Då är det inte fråga om ett socialt fält utan ett fält av institutioner. Begreppet maktens fält använder Bourdieu för att fånga in hela systemet av relationer mellan samtliga kapitalarter av betydelse, från konstnärligt och vetenskapligt kapital över juridiskt och politiskt till ekonomiskt.

Efter några undersökningar i Algeriet ägnade sig Bourdieu under 1960-talet åt studier av fransk utbildning och kultur. Den bok som gjorde honom berömd och omstridd var *Les héritiers* (1964) som handlade om universitetets humaniorastudenter vilka ärver det kulturella kapitalet samtidigt som kulturen bemäktigar sig dem. Med *Kultur*, ofta stavat med stor begynnelsebokstav, avsåg Bourdieu den auktoriserade legitima kulturen, den som den dominerande samhällsklassen bemästrar och som i ett land som Frankrike befästes och återskapas framför allt i och genom utbildningssystemet. För att utforska den allra mest erkända kulturen genomförde Bourdieu (1966) empiriska undersökningar av konstmuseernas besökare och konstaterade att det konstbetraktande som brukar hyllas som det mest naturliga, mest likt barnets oförvillade blick, i själva verket förutsätter mångårig inövning i den kultiverade livsstil som den dominerande samhällsklassen definierar. Som kontrast studerade han samtidigt en konstutövning som då för tiden ännu inte blivit legitim, fotograferandet (Bourdieu 1965).

En syntetisk sammanställning av resultaten från de tidiga studierna av livsstilar och det sociala rummet var *La distinction* (1970). Här presenterades en översiktskarta över hur livsstilar och smak fördelades i hela den franska befolkningen och hängde samman med motsättningar mellan och inom samhällsklasserna. Ett fundament och i senare undersökningar återkommande motsättning är den mellan kulturellt kapital och ekonomiskt kapital, det vill säga polariteten mellan å ena sidan de samhällsgrupper som bygger sin ställning på utbildning och förtrogenhet med den etablerade kulturen och å andra sidan de som bygger sin ställning på ekonomiskt kapital och närhet till ekonomins fält. I synnerhet den dominerande klassen men även medelklasserna är sålunda klivna i två stora fraktioner, å ena sidan "dominerande" ekonomiska fraktioner där företagsledare spelar en framträdande roll och å andra sidan "dominerade" kulturella fraktioner vari ingår universitetslärare, konstnärer, författare med flera.

Ett mer direkt bidrag till kommunikationsteorin var Bourdieus analyser (samlade i Bourdieu 1982 och 2001) av hur språkförmågan fungerar som kapital och hur språkliga uttrycksätt värderas olika på skilda marknader. Återigen visar det sig att det är inom den dominerande klassen som de avgörande striderna om sådana värdehierarkier äger rum.

Från och med 1970-talet har från Bourdieu och hans medarbetare och efterföljare flutit en strid ström av studier av "produktionsfält". En samlad framställning av hur produktionsfälten hänger ihop med varandra och med staten var *La noblesse d'État* (1989). Metodologiskt särskilt instruktiv var *Les règles de l'art* (1992) om den franska konstens och litteraturens framväxt som relativt autonoma fält från och med mitten av 1800-talet. Produktionsfält kallas så eftersom där frambringas inte blott olika slags tillgångar, värden och trosföreställningar utan även författare, konstnärer, kritiker, förläggare, gallerister och andra "producenter". Enligt Bourdieu är denna producentnivå av avgörande betydelse. Det duger inte att försöka förklara exempelvis innehållet i tidningar eller teveprogram med hänvisning till anonyma samhällseliga krafter och diskurser eller till egenskaper hos olika kategorier konsumenter.

För att ett område skall kunna analyseras som ett produktionsfält i Bourdieus mening krävs att det besitter en väl utvecklad autonomi, det vill säga tillräcklig självständighet i förhållande till andra fält och till omvärlden i övrigt. När han från och med 1980-talet alltmer engagerade sig i politiska angelägenheter (se de samlade bidragen i Bourdieu 2002) uppträdde Bourdieu till försvar för de kulturella fältens autonomi och den däri inneboende kritiska potentialen. Med kulturella fält -- eller mer precist: fälten för kulturell produktion -- avses sådant som konst, litteratur och vetenskap, enligt Bourdieu oersättliga historiska erövringar vilkas autonomi i vår tid hotas av kommersiella och politiska intressen och inte minst av medieindustrins växande herravälde. Denna omsorg om de kulturella fältens autonomi var motivet för Bourdieus uppmärksammade attack (1997) på medierna i allmänhet och teven i synnerhet.

Litteraturliste

Bourdieu, Pierre & Jean-Claude Passeron: *Les héritiers. Les étudiants et la culture*, Éd. de Minuit, Paris 1964, ny utv. uppl. 1966.

Bourdieu, Pierre, Luc Boltanski, Robert Castel & Jean-Claude Chamboredon: *Un art moyen. Essai sur les usages sociaux de la photographie*, Éd. de Minuit, Paris 1965, ny korr. uppl. 1970.

Bourdieu, Pierre & Alain Darbel: *L'amour de l'art. Les musées d'art européens et leur public*, Éd. de Minuit, Paris 1966, ny utv. uppl. 1969.

Bourdieu, Pierre: *La distinction. Critique sociale du jugement*, Éd. de Minuit, Paris 1979.

Bourdieu, Pierre: *Ce que parler veut dire. L'économie des échanges linguistiques*, Fayard, Paris 1982.

Bourdieu, Pierre: *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Éd. de Minuit, Paris 1989.

Bourdieu, Pierre: *Les règles de l'art. Genèse et structure du champ littéraire*, Éd. du Seuil, Paris 1992.

Bourdieu, Pierre: *Sur la télévision*, Liber éditions, Paris 1997.

Bourdieu, Pierre: *Langage et pouvoir symbolique*, Fayard, Paris 2001.

Bourdieu, Pierre: *Interventions, 1961-2001. Science sociale & action politiques* (utg. Franck Poupeau & Thierry Discepolo), Agone, Marseille 2002.